

Ornitologické zajímavosti

Ornithological notes

Libor PRAUS (*ed.*)

tř. E. Beneše 1534, 500 12 Hradec Králové; email: libor.praus@gmail.com

Rubrika ornitologické zajímavosti v tomto čísle časopisu Panurus přináší pět příspěvků. První sdělení informuje o hnízdění ledňáčka říčního (*Alcedo atthis*) ve stromovém vývratu. Umístění hnízda ledňáčka v tomto prostředí nebylo ve východních Čechách doposud pravděpodobně publikačně zdokumentováno. Druhý text pojednává o vzniku první hnízdní kolonie volavek popelavých (*Ardea cinerea*) na Kolínsku. Třetí článek se věnuje kolísání početnosti chřástala polního (*Crex crex*) v nivě řeky Cidliny, fluktuace jsou pravděpodobně způsobené různými klimatickými podmínkami v jednotlivých letech. Další zajímavost informuje o odchytu mladého drozda zpěvného (*Turdus philomelos*) s nekrotickým běhákem. Doposud faunisticky ne zcela obvyklé je i podzimní úspěšné hnízdění holuba hřivnáče (*Columba palumbus*), o kterém pojednává závěrečný příspěvek.

Ornithological notes in this issue of Panurus contain five contributions on various topics of "field ornithology". First note documented an unusual nesting of Kingfisher (Alcedo atthis) in a windthrown in the Ústí nad Orlicí district. The section further contains report of the first breeding of Grey Heron (Ardea cinerea) in the Kolín district in 2016 and 2017. Of interest is too recorded fluctuation in breeding population size of Corn Crake (Crex crex) in Cidlina river floodplain during last 50 years. Next contribution describes an interesting case of necrotic feet in Song Thrush (Turdus philomelos) ringed in the Eagle Mountains. Last message informs about unusual autumn successful breeding of Wood Pigeon (Columba palumbus) in the Semily district.

Hnízdění ledňáčka říčního (*Alcedo atthis*) ve stromovém vývratu

A Kingfisher (Alcedo atthis) nesting in a tree windthrow

Typickým místem hnízdění ledňáčka říčního (*Alcedo atthis*) jsou kolmé břehové stěny tekoucích nebo stojatých vodních útvarů, v nichž si vyhrabává nory. Je schopen zahnízdit i ve stěnách a svazích terénních prohlubní a depresí, které bezprostředně nesousedí s vodou, pokud je poblíž dostupný vodní útvar s dostatkem potravy (HUDEC & ŠTĀSTNÝ 2005: Academia, Praha).

Již více let pozorují ledňáčka v hnízdní době u rybníku Svatba u obce Újezd u Chocně – místní část Prochody (okres Ústí nad Orlicí, mapovací kvadrát 5961, koordináty 50°2'13" N, 16°8'18" E, nadmořská výška 288 m n. m.). Břehy rybníka ani jeho přítoky nemají kolmé stěny a neposkytují tak prostor pro zahnízzení ledňáčka. Až na jaře roku 2016 jsem náhodně objevil hnízdo ledňáčka ve stromovém vývratu v mokřadu pod hrází rybníka Svatba, asi 200 m od jeho okraje. Pták vyletěl z hnízdní nory vyhrabané v mohutném hliněném kořenovém balu vývratu, vysokého asi 2,5 m (obr. 1). Pod vývratem se vytvořila malá vodní tůňka, nora byla asi 1 metr nad její hladinou. Ve vývratu byla

kromě obsazené nory ještě další neobsazená nora ledňáčka, takže ptáci zřejmě použili vývrat ke hnízdění vícekrát.

Při dalších kontrolách tohoto neobvyklého hnízda byl odchycen a okroužkovan samec. Hnízdění bylo pravděpodobně úspěšné.

S podobným případem hnízdění ledňáčka říčního jsem se dosud nenesetkal, ani v české literatuře jsem nenalezl zmínku o hnízdění ledňáčka ve stromových vývratech (např. ČECH *et al.* 2009: ČSOP, Vlašim). Na Slovensku v povodí Dunaje však používala větší část populace ledňáčků kořenové vývraty stromů, pokud byly dostupné (TURČOKOVÁ & MELÍŠKOVÁ 2017: Preferencie hniezdných možností rybárika riečného v ramennej sústave Dunaja, *in prep.*).

Michal HNÍZDIL

Obr. 1: Hnízdní nory ledňáčka říčního (*Alcedo atthis*) ve stromovém vývratu na Ústeckoorlicku na jaře 2016. Foto: M. Hnízdil.

Fig. 1: Brood holes of the Kingfisher (*Alcedo atthis*) in a tree windthrow, Ústí nad Orlicí district, spring 2016. Photo by M. Hnízdil.

První hnízdění volavky popelavé (*Ardea cinerea*) na Kolínsku

The first breeding record of Grey Heron (Ardea cinerea) in the Kolín district

Volavka popelavá (*Ardea cinerea*) vykazuje na našem území zvyšující se trend početnosti (ČSO 2017: *jpsp.birds.cz*). Přesto doposud v některých oblastech České republiky chybí. Jednou z těchto oblastí bylo až do nedávné doby Kolínsko (ŠTASTNÝ *et al.*

2006: Aventinum, Praha). Paradoxně by se mohlo zdát, že krajina Kolínska, zvláště v nivě Labe, v lokalitách s částečně zachovalými fragmenty bývalých říčních meandrů a lužních lesů, by mohla být pro volavky dlouhodobě atraktivní. Nicméně první kolonie volavky popelavé zde byla nalezena až v roce 2016 v evropsky významné lokalitě Lžovické tůně (katastrální území Lžovice, mapovací kvadrát 5957). Většina hnízd se nachází v porostu vrb (*Salix* sp.), část hnízd je postavena na jasaněch (*Fraxinus excelsior*) či topolech (*Populus* sp.). Kolonie je umístěna v porostech lemujících částečně zachovalé bývalé labské meandry. V roce 2016 byla početnost odhadnuta na 25–30 párů (M. Kavka *in birds.cz/avif*). V roce 2017 zde hnízdilo cca 20 párů, 25. března bylo sečteno celkem 22 dostavěných hnízd a 2 hnízda nedostavěná. Hnízda byla umístěna ve výšce 5–10 m (obr. 2). Lokalita byla v hnízdní sezóně 2017 navštívena celkem 4×, kolonie byla kontrolována z odstupu, hnízdní úspěšnost nebyla zjišťována. Dne 1. května byla na většině hnízd pozorována již značně vospělá mláďata (obr. 3), dne 24. června byla na jednom hnízdě zjištěna odrostlá, ale ještě nevzletná mláďata, další hnízda byla již prázdná a ostatní mladí ptáci byli pozorováni na stromech v lokalitě, ale i v blízkém okolí podél Labe u Veletova. Vzhledem k relativně klidné lokalitě lze předpokládat úspěšné vyvedení mláďat z většiny hnízd.

Lukáš KADAVA

Obr. 2: Hnízdní kolonie volavek popelavých (*Ardea cinerea*) na Lžovických tůňích dne 25. 3. 2017. Foto L. Kadava.

Fig. 2: Rookery of the Grey Heron (*Ardea cinerea*) at Lžovické pools, Kolín district, 25th March 2017. Photo by L. Kadava.

Obr. 3: Mláďata volavky popelavé na hnízdě v kolonii na Lžovických tůních dne 21. 5. 2017. Foto L. Kadava.
 Fig. 3: Chicks of Grey Heron on nest at Lžovické pools, Kolín district, 21st May 2017. Photo by L. Kadava.

Fluktuace početnosti chřástala polního (*Crex crex*) v nivě řeky Cidliny

Fluctuation in breeding population size of Corn Crake (Crex crex) in Cidlina river floodplain

Populace chřástala polního (*Crex crex*) prodělala v České republice v uplynulých desetiletích značené změny početnosti. Po drastickém úbytku v 60. letech 20. století chřástali polní téměř vymizeli z nížin a v letech 1985–1989 u nás byla početnost odhadnuta pouze na cca 200–400 volajících samců (BEJČEK & HUDEC 1997: H&H, Jinočany). V 90. letech 20. století se početnost opět zvýšila a při mapování hnízdního rozšíření ptáků v letech 2001–2003 byla odhadnuta na 1 500–1 700 volajících samců. Chřástali byli v této době opět ve větší míře zjišťováni i v nižších polohách (ŠŤASTNÝ *et al.* 2006: Aventinum, Praha). Populace je však citlivá na změny prostředí a v řadě evropských zemí byly zaznamenány výrazné fluktuace početnosti chřástala polního (KOFFIJBERG *et al.* 2016: *Vogelvelt* 136: 75–87).

V povodí řeky Cidliny mezi obcemi Pamětník a Zbraň (obr. 4; cca 6 km toku, mapovací kvadrát 5858) začali být volající samci zjišťováni pravidelně od roku 2012, přičemž vrcholu dosáhla zdejší populace v letech 2013–2014, kdy lze početnost odhadnout na 10–15 volajících samců. Chřástali zde využívali především pravidelně 2× ročně sečené louky v nivě řeky, dále byli zjišťováni v PP Louky u rybníka Proudnice, vzácně na jiných lokalitách v blízkosti řeky, na maloplošných loukách, či pšeničných polích. Od roku 2016 byl zjištěn prudký pokles početnosti, v tomto roce byl zaznamenán pouze jeden volající samec, v roce 2017 již žádný. Výjimečnou událostí byla opakovaná povodeň v roce

2013, na níž chřástali reagovali opětovným návratem do původně vyplavených biotopů (KADAVA 2013: *Panurus* 22: 69) a v roce následujícím početnost ještě stoupla. Na ostatních lučních porostech, z důvodu více hospodařícím subjektů, nejsou louky sečeny ve stejném termínu, ale seč má spíše mozaikový charakter, což může napomáhat přežívání mláďat. Nejpravděpodobnějším vysvětlením vymizení chřástala polního jsou klimatické podmínky. Roky 2016 a 2017 byly extrémně suché, sledované území navíc leží v oblasti ohrožení suchem (ČHMÚ *in portal.chmi.cz*), což se může projevit jak ve snížení plochy vhodných míst pro zahnízdění, tak i nižší reprodukční úspěšností. Taktéž MISCHENKO (2008: *Revista Catalana d'Ornitologia* 24: 65–70) uvádí, že nejvýraznější meziroční výkyvy početnosti během monitoringu v evropském Rusku byly zjištěny v záplavových oblastech.

Lukáš KADAVA

Obr. 4: Stanoviště chřástala polního (*Crex crex*) v přírodní památce Pamětník v roce 2012. Foto L. Kadava.
Fig. 4: Breeding habitat of Corn Crane (*Crex crex*) in Natural monument Pamětník, Hradec Králové district, in 2012. Photo by L. Kadava.

Mladý drozd zpěvný (*Turdus philomelos*) se znetvořenou nohou

Deformed leg in a young Song Thrush (Turdus philomelos)

Kroužkující ornitolog se ve své praxi občas setkává s ptáky nemocnými či postiženými různými deformacemi, ať už vrozenými, nebo způsobenými zraněním, či predátorem (např. VOLF 2013: *Panurus* 22: 65, BERAN 2014: *Panurus* 23: 110–111, PAČLÍK 2014: *Panurus* 23: 109, VOLF 2015: *Panurus* 24: 67–68). Dne 23. 7. 2017 jsem se účastnil odchytů a kroužkování ptáků v přírodní rezervaci Bedřichovka v CHKO Orlické hory nedaleko ornitologické stanice Orlické Záhoří (rozhraní kvadrátů 5664 a 5764, koordináty 50°17'N,

16° 28' E, nadmořská výška 720 m n. m.). Při jedné z kontrol odchytové linie jsem v síti „I 3“ našel tohoto ročního drozda zpěvného (*Turdus philomelos*), kterému na levé noze chyběly prsty a pahýl tarsu byl ukončen jakýmsi kalusem (obr. 5). Nejpravděpodobněji byla amputace prstů způsobena nějakým predátorem (I. Literák *in litt.*). Navzdory handicapu byl drozd v dobré tělesné kondici. Po okroužkování (kroužek K 534 295) a zvážení (hmotnost 68,5 g) byl drozd vypuštěn zpět do přírody.

Vojtěch VOLF

Obr. 5: Deformace běháku a chybějící prsty u mladého drozda zpěvného (*Turdus philomelos*), 23. 7. 2017, PR Bedřichovka, Orlické hory. Foto: V. Volf.

Fig. 5: Deformed tarsus and missing toes in a Song Thrush (*Turdus philomelos*), 23rd July 2017, Nature reserve Bedřichovka in Eagle Mountains. Photo by V. Volf.

Pozdní hnízdění holuba hřivnáče (*Columba palumbus*)

Autumn breeding of Wood Pigeon (Columba palumbus)

Holub hřivnáč (*Columba palumbus*) hnízdí v severozápadní Africe a téměř v celé Evropě až po Střední Asii, dále v Turecku a Íránu. Jeho hnízdním prostředím jsou polní remízky a lesy od nížin až po horní hranici lesa v Krkonoších, kde hnízdí i ve výšce 1 350 m n. m. V posledních desetiletích začali hřivnáči hnízdit i v intravilánech obcí, zejména v parcích, zahradách, na hřbitovech, ale čím dál častěji i na budovách. Hnízdo je obvykle plochá stavba postavená z větviček stromů ve vidlicích větví ve výšce 1 až 17 m, výjimečně až 30 m nad zemí. Snůšku tvoří pravidelně dvě vejce. Hřivnáči u nás hnízdí obvykle dvakrát ročně od konce března do konce července (HUDEC & ŠŤASTNÝ 2005: Academia, Praha).

Dne 2. 9. 2016 jsem zaregistroval samce holuba hřivnáče nosícího intenzivně větvičky do koruny lípy (*Tilia* sp.) na hnízdo umístěné ve vidlici větví ve výšce asi 20 m. Hnízdní

strom stojí uprostřed vesnice Proseč na Semilsku (kvadrát 5357, koordináty 50°38' N 15°17' E, nadmořská výška 420 m n. m.). Ve stejný den odpoledne jsem pozoroval tok samce v letu a slyšel typické houkání. Následující den 3. 9. 2016 pár hřivnáčů dopoledne ještě dostavoval hnízdo. Samec zalétal často do blízké zahrady pro větvičky lísky obecné (*Corylus avellana*) a samice se zdržovala na hnízdě. Od 5. 9. 2016 se jeden z páru s menšími přestávkami zdržoval na hnízdě a od 7. 9. už seděli střídavě oba rodiče pevně na vejcích po celý den. V poledne dne 26. 9. 2016 jsem poprvé pozoroval stojícího holuba, jak se dívá pod sebe na mláďata. Dvě velká opeřená holoubata byla na hnízdě vidět od 10. 10. O tři dny později jsem sledoval krmení dlouhé asi 2 minuty, při kterém mládě mávalo křídly. Naposledy jsem zahlédl dva mladé hřivnáče na hnízdě 16. 10. (obr. 6), kdy se často pohybovali i po okolních větvích. Hnízdění bylo úspěšné. Takovéto pozdní hnízdění nebylo u nás dosud pravděpodobně publikačně zdokumentováno. Nicméně tomu, že pravděpodobně nejde o zcela ojedinělý případ, nasvědčuje několik říjnových záznamů hnízdících holubů hřivnáčů ve faunistické databázi České společnosti ornitologické (ČSO 2017: *avif.birds.cz*).

Ladislav JASSO

Obr. 6: Mladý holub hřivnáč (*Columba palumbus*) krátce po opuštění hnízda. Proseč, 16. 10. 2016. Foto: L. Jasso.
Fig. 6: Fledling of Wood Pigeon (*Columba palumbus*) in Proseč, District of Semily, 16th October 2016. Photo by L. Jasso.

